

Byla C-269/22

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2022 m. balandžio 21 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Spetsializiran nakazatelen sad (Bulgarija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. balandžio 21 d.

Kaltinamieji:

IP

DD

ZI

SS

HYa

Kitos proceso šalys:

Spetsializirana prokuratura

Pagrindinės bylos dalykas

Baudžiamoji byla, teisė į nešališką teismą ir nekaltumo prezumpcija, prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimas

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas vadovaujantis SESV 267 straipsnio 1 dalies b punktu.

Prejudicinis klausimas

Ar, remiantis Chartijos 47 straipsnio 2 dalimi, kurioje įtvirtintas nešališko teismo reikalavimas, ir Chartijos 48 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta nekaltumo prezumpcija, negalima pateikti prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį, kuriame tam tikri kaltinamųjų veiksmai laikomi nustatytais, jei prieš pateikdamas šį prašymą teismas suteikė visas reikiamas procesines garantijas, kurias privaloma suteikti priimant sprendimą dėl esmės?

Sąjungos teisės nuostatos ir jurisprudencija

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV)

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija)

2016 m. liepos 5 d. sprendimas, C-614/14, EU:C:2016:514

2022 m. kovo 25 d. nutartis, C-609/21, EU:C:2022:232.

Nacionalinė teisė

Nakazatelno-protsesualen kodeks (Baudžiamojo proceso kodeksas, Bulgarija, toliau – NPK)

Bylos aplinkybių ir proceso santrauka

- 1 2022 m. kovo 25 d. nutartimi (ECLI:EU:C:2022:232) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas atsakė į prejudicinį klausimą byloje C-609/21 dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą formuluotės detalių. Joje nurodoma, kad pagal Sąjungos teisę draudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriais vadovaujantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų nusišalinti, jei jis vykstant prašymo priimti prejudicinį sprendimą procedūrai pareiškė nuomonę dėl tam tikrų faktinių aplinkybių, kurias jis konstatavo remdamasis surinktais įrodymais; tokio teisės akto turėtų būti nesilaikoma (30–34 punktai). 30 punkte Teisingumo Teismas nurodo, kad prašymą pateikti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, aprašydamas faktines aplinkybes ir pateikdamas teisinį vertinimą, vadovaujasi SESV 267 straipsniu ir Procedūros reglamento 94 straipsniu, dėl to teisė į nešališką teismą pagal Chartijos 47 straipsnio 2 dalį nepažeidžiama. Vis dėlto šis atsakymas vis dar kelia abejonių. Jos susijusios su Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) jurisprudencija dėl teismo, pateikusio nuomonę dėl faktinių aplinkybių ir teisinio vertinimo bylai svarbiame sprendime (paprastai susijusiame su pagrįstu įtarimu, kad buvo padaryta nusikalstama veika), nešališkumo. Į šią jurisprudenciją reikia atsižvelgti tiksliai apibrėžiant teisę į nešališką teismą pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį.

- 2 Vis dar liekančios abejonės taip pat yra susijusios su nuomone, kad pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą galima pažeisti Chartijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nekaltumo prezumpciją. Iš tiesų teismo nešališkumo klausimas kyla būtent atsižvelgiant į teismo nuomonę dėl bylos esmės, kuri buvo pareikšta prašyme priimti prejudicinį sprendimą ir dėl kurios gali būti pažeista nekaltumo prezumpcija. Dėl šių priežasčių būtina pateikti naują prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas Chartijos 47 straipsnio 2 dalies ir 48 straipsnio 1 dalies išaiškinimui.
- 3 *Spetsializirana prokuratura* (Specialioji prokuratūra) 2020 m. birželio 19 d. pateikė penkiems asmenims kaltinimus dėl priklausymo nusikalstamam susivienijimui, kuris, siekdamas praturtėti, neteisėtai gabeno trečiųjų šalių (Bangladešo ir Irako) piliečius į Bulgariją, teikė jiems neteisėtą pagalbą atvykstant į šalį, taip pat imdavo ir duodavo tuo tikslu kyšius, o šiam susivienijimui priklausė ir pareigūnai – pirmieji trys kaltinamieji tarnauja „Granichna politzia“ (pasienio policija) Sofijos oro uoste; už šias nusikalstamas veikas baudžiama pagal *Nakazatelen kodeks* (Baudžiamasis kodeksas, toliau – NK) 321 straipsnio 3 dalies 2 punktą, siejamą su 2 dalimi. Be to, prokuratūra kai kuriuos kaltinamuosius kaltino padėjus asmenims MM, RB, HN ir AH atvykti į šalį be leidimo – už tai yra baudžiama pagal NK 281 straipsnio 2 dalies 2 punktą, siejamą su 1 dalimi, siejama su NK 20 straipsnio 2 dalimi.
- 4 Specialioji prokuratūra teigia, kad šie trečiųjų šalių piliečiai su studentų vizomis buvo apsistoję Kipre ir keliavo lėktuvu iš Kipro į Bulgariją. Ji nurodo, kad pirmieji trys kaltinamieji šiems trečiųjų šalių piliečiams atvykus į Sofijos oro uostą atliko pasienio kontrolės procedūras ir, pažeisdami savo tarnybines pareigas, leido jiems atvykti į šalį. Konkrečiau kalbant, prokuratūra teigia, kad šie kaltinamieji Bangladešo piliečius tikrino tik formaliai, neatlikdami jiems privalomos antrosios linijos patikrinimo procedūrų ir nereikalavdami tam tikrų dokumentų. Šitaip jie pažeidė nacionalinę teisę – *Zakon za chuzhdentsite* (Užsieniečių įstatymas, Bulgarija) 10 straipsnio 1 dalies 22 punktą ir 19 straipsnio 5 dalį. Šis įstatymas reglamentuoja klausimą, kuris patenka į Reglamento 2016/399 taikymo sritį.
- 5 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas dar nenustatė, ar šis teiginys pagrįstas pagrindinėje byloje esančiais įrodymais. Dėl galimybės naudoti tam tikrus įrodymus buvo pateikti prašymai priimti prejudicinį sprendimą bylose C-348/21 ir C-349/21. Vis dėlto yra tam tikra tikimybė, kad bus nustatyta, jog šie kaltinimai, įskaitant išsamią informaciją apie tai, kaip kaltinamieji IP, DD ir ZI vykdė pasienio kontrolę, bus pagrįsti. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konstatuoja, kad gali būti, jog bus reikalingas SESV 67 straipsnio 2 dalies, siejamos su 77 straipsnio 2 dalies e punktu, siejama su Reglamento 2016/399 22 straipsniu, siejama su jo 2 straipsnio 1 punkto b papunkčiu, siejama su 3 punktu, išaiškinimas dėl to, ar šiuo atveju yra vidaus siena; be to, būtų reikalingas ir Reglamento 2016/399 6 straipsnio 1 ir 3 dalies, siejamos su I priedu, 8 straipsnio 3–5 dalimis ir 14 straipsnio 2 dalimi,

išaiškinimas atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktą, Bulgarijos Respublikos Užsieniečių įstatymą, kuriame šis klausimas gali būti reglamentuojamas kitaip.

- 6 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, atsižvelgiant į prašymo pobūdį, jame turėtų būti konkrečiai nurodyta, kaip kaltinamieji pasienyje kontroliavo trečiųjų šalių piliečius. Taip pat jame reikėtų paaiškinti, ar šie veiksmai pagal nacionalinę teisę laikomi tarnybinių pareigų pažeidimu. Tai yra objektyviai būtina. Nesant pakankamai aiškių išvadų dėl faktinių aplinkybių pagrindinėje byloje, prašymas priimti prejudicinį sprendimą, kuriuo siekiama gauti bylai naudingą atsakymą, būtų neįmanomas. Konkrečiau kalbant, norint pateikti prejudicinį klausimą dėl Reglamento 2016/399 6 (arba 8) ir 14 straipsnių, reikia tiksliai nustatyti, kaip kaltinamieji tikrino trečiųjų šalių piliečius.
- 7 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas ketina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikti tokiomis procesinėmis sąlygomis, kurios visiškai atitinka nacionaliniame teisės akte numatytas garantijas, kurių reikalaujama priimant sprendimą dėl bylos esmės, kuriuo teismas nuteisia arba išteisina kaltinamuosius. Tai reiškia, kad pirmiausia baigiami rinkti įrodymai, tada išklausomos šalys dėl faktinių aplinkybių ir taikomų nuostatų, išklausomi paskutiniai kaltinamųjų žodžiai ir išeinama slapta pasitarti. Tačiau prieš pradėdamas taip formuluoti prašymą priimti prejudicinį sprendimą jį teikiantis teismas turi būti įsitikinęs, kad nepadarys teisės pažeidimo. [Taip būtų tuo atveju], jei prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų laikomas teisės pažeidimu dėl to, kad prieštarauja nekaltumo prezumpcijai. Taip pat, jei būsime sprendimas dėl bylos esmės, kurį teismas priims po to, kai bus gautas Teisingumo Teismo atsakymas, ir kuriame jis atsižvelgs į pateiktą Reglamento 2016/399 išaiškinimą, bus laikomas teisės pažeidimu, nes jį priėmė teismas, kuris savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą jau iš anksto pareiškė savo nuomonę dėl pagrindinės bylos dalyko (dėl kaltinamųjų padarytos nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių).
- 8 2022 m. kovo 25 d. Nutartyje C-609/21 (ECLI:EU:C:2022:232) Teisingumo Teismas konstatavo, kad SESV 267 straipsniu ir Chartijos 47 straipsnio 2 dalimi draudžiama nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią reikalaujama, kad baudžiamąsias bylas nagrinėjantys teismai nusišalintų, jei, atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jie praranda „nešališko teismo“ statusą (rezoliucinė dalis, 1 punktas). Tačiau tokia išvada gaunama tik vertinant nacionalinės teisės aktą ir atitinkamą jurisprudenciją. Teisingumo Teismas nėra pareiškęs šiuo klausimu savo nuomonės atsižvelgdamas į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 ir 2 dalis, kaip jas aiškina EŽTT.
- 9 Chartijos 47 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą išnagrinėtų nešališkas teismas, o 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija. Iš Chartijos 52 straipsnio 3 dalies matyti, kad teismo nešališkumo reikalavimas atitinka tapatų reikalavimą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, o nekaltumo prezumpcija atitinka tapatų reikalavimą pagal Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį. Tai reiškia, kad pagal analogiją turi būti taikoma EŽTT jurisprudencija.

- 10 Yra keli sprendimai, kuriuose EŽTT turėjo įvertinti, ar „nešališkas teismas“ sprendžia bylą iš esmės, jei šis teismas anksčiau priėmė sprendimą konkrečiu procesiniu klausimu, pareikšdamas nuomonę dėl bylos (dėl nusikalstamos veikos padarymo ir jos teisinio pobūdžio). Visais atvejais EŽTT nusprendė, kad tokiu sprendimu pažeidžiamas nešališkumo reikalavimas, o dėl to vėlesniu sprendimu pažeidžiamas 6 straipsnio 1 punktas (*Chesne prieš Prancūziją, Dāvidsons ir Savins prieš Latviją, Mironenko ir Martenko prieš Ukrainą, Ionuț-Laurențiu Tudor prieš Rumuniją, Gomez de Liano Y Botella prieš Ispaniją, Perote Pellon prieš Ispaniją, Hauschildt prieš Daniją, Ekeberg ir kt. prieš Norvegiją, Cardona Serrat prieš Ispaniją, Nestak prieš Slovakiją, Castillo Algar prieš Ispaniją, Matijašević prieš Serbiją, Cabezas Rector et prieš Ispaniją, Dragojević prieš Kroatiją, Hernandez Cairos prieš Ispaniją, Kiratli prieš Turkiją, Nortier prieš Nyderlandus*).
- 11 Nė vienoje iš bylų EŽTT nėra išsakęs pozicijos dėl išankstinės nuomonės, taip pat ir dėl kaltinamojo kaltės, išdėstymo prašyme priimti prejudicinį sprendimą. Jei nacionalinis teismas pateikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą manydamas, kad kaltinamasis iš tikrųjų padarė nusikalstamą veiką, ir tai jis padaro pačioje bylos pradžioje, dar nesurinkus visų įrodymų ir neišklausius šalių dėl jų teisinės reikšmės, atrodo akivaizdu, kad EŽTT priims sprendimą, atitinkantį ankstesnę jo jurisprudenciją. Tačiau jei nacionalinis teismas pateikia šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą po to, kai įvykdo visas garantijas, būtinas sprendimui dėl bylos esmės priimti – surenka visus įrodymus, išklauso šalis, išklauso paskutinį žodį, slapta formaliai pasitaria – taip manyti negalima.
- 12 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas negali kreiptis į EŽTT, nes tokios galimybės nėra. Tačiau, atsižvelgdamas į tai, kad atitinkama nešališkumo ir nekaltumo prezumpcijos reikalavimų pagal Chartijos 47 straipsnio 2 dalį ir 48 straipsnį bei Konvencijos 6 straipsnio 1 ir 2 dalis svarba yra tokia pati, jis gali pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą Europos Sąjungos Teisingumo Teismui. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismo išaiškinimas taip pat yra pakankamai naudingas.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvų santrauka

- 13 Dėl Chartijos 47 straipsnio 2 dalies taikymo: Kyla klausimas, ar nacionalinis teismas, pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame atskleidžia pakankamai aiškų požiūrį dėl bylos dalyko (mano, kad egzistuoja tam tikros su kaltinamųjų nusikalstama veika susijusios aplinkybės), išreiškia išankstinę nuomonę, iš kurios būtų galima daryti išvadą, kad jis nėra nešališkas. Šis klausimas kyla tuo atveju, kai prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas atsižvelgiant į visas procesines garantijas, taikomas sprendimui dėl bylos esmės.
- 14 Dėl Chartijos 48 straipsnio 1 dalies taikymo: Kyla klausimas, ar nacionalinis teismas pažeidžia nekaltumo prezumpciją, jei pateikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame teigia, kad egzistuoja tam tikros prokuratūros nurodytos

aplinkybės (kaltinamųjų nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės). Šis klausimas kyla tuo atveju, kai prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas atsižvelgiant į visas procesines garantijas, taikomas sprendimui dėl bylos esmės.

- 15 Chartijos 48 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą. Arba yra „laikomas kaltu“, jei nacionalinis teismas nustato tik tam tikrus elementus, būtinus kaltei konstatuoti, tačiau galiausiai šios kaltės nekonstatuoja. Iš tiesų dėl sunkumų, kylančių norint ją konstatuoti, prireikė prašymo priimti prejudicinį sprendimą.
- 16 Konkrečiai šiuo atveju tai reiškia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konstatuos tam tikrus kaltinamųjų veiksmus arba neveikimą per jų vykdytos sienų kontrolės Sofijos oro uoste procedūras, kai trečiųjų šalių piliečiams buvo leista atvykti į šalį. Tačiau tai toli gražu nereiškia kaltės konstatavimo. Tik tam, kad (galbūt) būtų galima konstatuoti kaltę, būtų reikalingas Teisingumo Teismo atsakymas dėl Reglamento 2016/399 taikymo.

Dėl Teisingumo Teismo atsakymo naudingumo

- 17 Gavęs šį atsakymą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų būti tikras, kad pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame jis išreikštų požiūrį dėl nustatytų faktinių aplinkybių, susijusių su kaltinamųjų veiksmais, yra teisėta. Be to, būsimas sprendimas dėl bylos esmės negalėtų būti panaikintas dėl teismo šališkumo; panaikinus sprendimą, ir pagrindinė byla, ir Teisingumo Teismo atsakymas taptų neaktualūs.
- 18 Būsimas sprendimas dėl bylos esmės turėtų būti nepanaikintas ne vien dėl to, kad Teisingumo Teismas nusprendė, jog reikia nepaisyti nacionalinio įstatymo, kuriame numatytas panaikinimas – 2022 m. kovo 25 d. Nutartis (ECLI:EU:C:2022:232). Jo reikėtų nepanaikinti dėl to, kad jis būtų objektyviai teisėtas, nes jį priimant būtų laikomasi nešališko teismo ir nekaltumo prezumpcijos reikalavimų.

Asmeninė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomonė

- 19 Prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimas, kaip ir bet kuris kitas teismo procesinis veiksmas, gali būti neteisėtas. Gali būti taip, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą bus pateiktas tokiomis aplinkybėmis, kurios leidžia manyti, kad teisėjas susidarė išankstinę, nepagrįstą ir todėl neteisėtą nuomonę dėl bylos faktinių aplinkybių, įskaitant kaltinamojo kaltę.
- 20 Nepriimtina tai, kad nacionaliniai teismai negalėtų nustatyti ir ištaisyti šio procesinio pažeidimo, nesvarbu, ar jį padarė prejudicinį sprendimą pateikęs teismas (paskelbdamas save šališku), ar aukštesnės instancijos teismai (kurie panaikina apkaltinamąjį nuosprendį tik dėl teismo šališkumo), ir tai, kad šis negalėjimas konstatuoti procesinį pažeidimą ir jį ištaisyti būtų susijęs tik su tuo, kad jis buvo padarytas pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Sąjungos

teise, visų pirma Chartijos 47 ir 48 straipsniais, siekiama užtikrinti kaltinamųjų teises ir jų nepažeisti. Prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimas neturėtų tapti procesinio pažeidimo imuniteto, t. y. negalimumo jį nustatyti ir ištaisyti, priežastimi.

Papildomos pastabos

- 21 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siūlo nustatyti tam tikrą prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo standartą, t. y. kad, jei šiame prašyme yra tam tikrų sprendimo dėl bylos esmės elementų, jis turėtų būti teikiamas nurodant tokias pačias sąlygas, kaip ir sprendime dėl bylos esmės. Jei Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nuspręstų, kad reikia laikytis kitų sąlygų, paaiškinimai šiuo klausimu būtų pakankamai naudingi.

DARBINIS VERTINIMAS